

JORD & SKOG 8

- 8.1 [Åker](#)
- 8.2 [Skog](#)
- 8.3 [Övergödning](#)
- 8.4 [Förurning](#)

8.1 ÅKER

Näring av nationell betydelse

Såväl jord- som skogsbruk är enligt miljöbalken av *nationell betydelse*, även om åker- och skogsmark inte definieras som riksintresseområden:

”Jord- och skogsbruk är av nationell betydelse. Brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse och anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk.

Skogsmark som har betydelse för skogsnäringen skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra ett rationellt skogsbruk” (MB 3:4).

Klassificering av åkermark

Länsstyrelsens lantbruks- och veterinäravdelning (dåvarande lantbruksnämnden) delade 1975 in Skaraborgs jordbruksmark med hänsyn till dess beskaffenhet dvs åkerns produktionsförmåga och arrondering (avgränsning/fältstorlek):

Till **Klass A** hänfördes åker av god beskaffenhet med sammanhängande areal större än 100 ha.

Till **klass B** fördes åker av relativt god beskaffenhet med sammanhängande areal 25 – 100 ha.

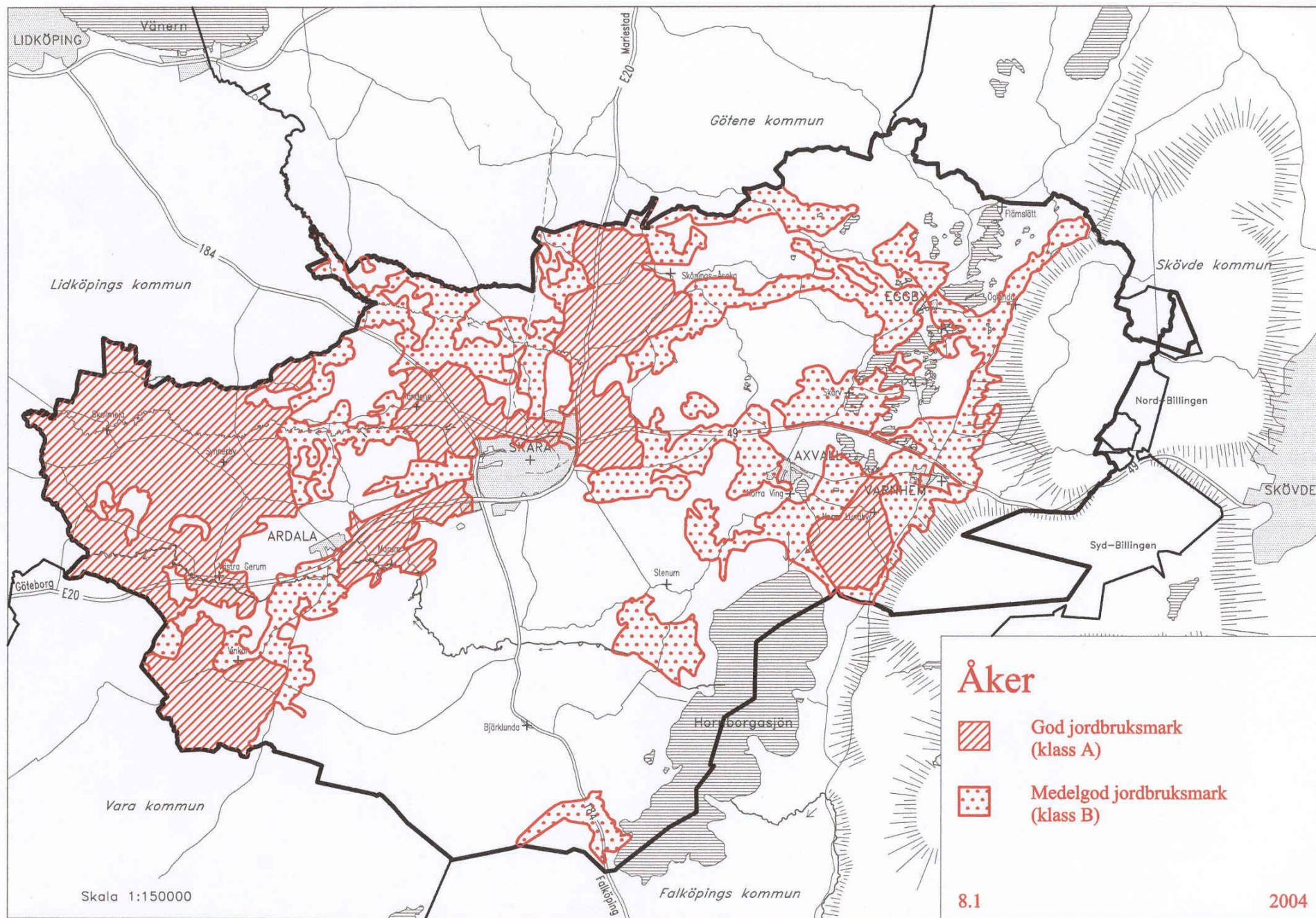
Jordbruksföretag i Skara kommun

I Skara kommun fanns 1993 386 jordbruksföretag med mer än 2 ha åker, varav 206 har mer än 20 ha. Genomsnittstorleken är 40 ha. Den sammanlagda arean åker är cirka 15.300 ha vilket motsvarar 35 % av kommunens landareal.

Ytterligare information:

- Miljö- och byggnadskontoret
- Jordbruksstatistisk årsbok. Jordbruksverket 2003.

ÅKER 8.1

8.2 SKOG

Bakgrund

”Skogen är en nationell tillgång som skall skötas så att den uthålligt ger god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden behålls. Vid skötseln skall hänsyn tas även till andra allmänna intressen” (Skogsvårdslagen 1 §).

Skogsbruket är, liksom jordbruket, enligt miljöbalken en näring av *nationell betydelse* (se GPF/GMF 8.1). Skogsmark klassas efter bonitet som är en uppskattning av genomsnittlig årsproduktion mätt i m³ virke per ha. Boniteten i Skara kommun är i snitt 7 m³ per ha och år. ”God” skogsmark på kartan är skog med bonitet över kommunens genomsnitt.

Skara är till stor del en skogskommun. I kommunen fanns 1989 cirka 19.000 ha skog vilket är 43 % av kommunens areal.

Skogsvårdsorganisationen

Skogsstyrelsen är ett centralt ämbetsverk, och chefsmyndighet för *skogsvårdsstyrelserna*. Tillsammans utgör de *Skogsvårdsorganisationen*. En skogsvårdsstyrelse finns i varje län, och Västra Götalands läns skogsvårdsstyrelse finns i Borås. I Skara finns ett *distriktskontor* för Skara, Vara, Lidköping, Götene, Falköping och Tidaholm.

Mål för skogsbruket

I 1993 års skogspolitiska beslut fick de statliga myndigheterna och skogsägarna/skogsbrukarna ett stärkt sektorsansvar. Skogsstyrelsen har formulerat sektorsmål, som senast reviderats 1998.

Anmälan om avverkning mm

Som framgår av skogsvårdslagen ovan skall en skogsägare inte bara bedriva ett effektivt skogsbruk, utan även ta hänsyn till allmänna intressen som friluftsliv, naturvård och kulturminnesvård. Vid skötsel av skog skall vissa åtgärder i förväg *anmälas* till skogsvårdsstyrelsen. Myndigheten kan då ge råd om t.ex. naturhänsyn vid avverkning och om hur ny skog kan anläggas.

Alla ägare av skogsmark är skyldiga att senast sex veckor före planerad avverkning göra en *avverkningsanmälan* till skogsvårdsstyrelsen. Under dessa sex veckor skall skogsvårdsstyrelsen bedöma om allmänna intressen hotas, och om så är fallet samråda med kommunen och/eller länsstyrelsen om lämpliga skyddsåtgärder.

Ibland måste man göra en *ansökan* hos skogsvårdsstyrelsen eller länsstyrelsen och invänta tillstånd. Frågan prövas då mot bestämmelserna i skogsvårdslagen och miljöbalken.

Skogens Pärlor

”Skogens Pärlor” är en redovisning av de inventeringar som skogsvårdsstyrelserna gör av sumpskogar, nyckelbiotoper och naturvärdesobjekt i skogsmark. Skogens Pärlor redovisas bl a på kartor på internet, och uppdateras kontinuerligt.

Biotopskyddsområden

Biotopskyddsområden är lagskyddade mindre mark- eller vattenområden, som är särskilt skyddsvärda eller som utgör

livsmiljö för hotade djur- eller växtarter. Läs mer i GPF/GMF 11.13.

Naturvårdsavtal

Naturvårdsavtal är civilrättsliga avtal som tecknas mellan skogsvårdsstyrelsen och en skogsägare för att bevara och utveckla ett områdes naturvärden. Avtalen är viktiga komplement till naturreservat och biotopskyddsområden, och tecknas vanligen för mellan 30 och 50 år.

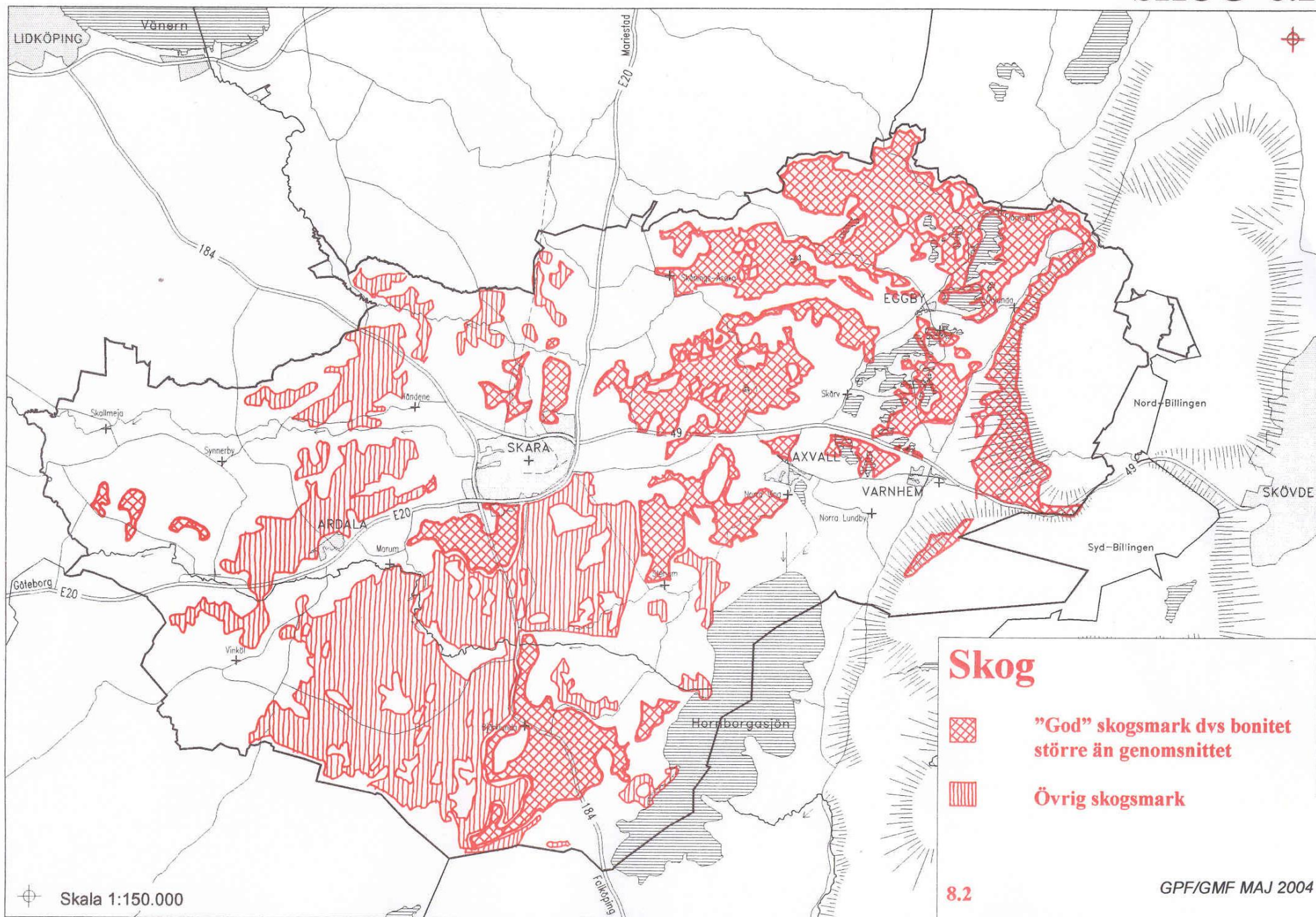
Remningstorps skogslaboratorium

Industrimannen Sven Wingquist förvärvade 1912 gården Remningstorp (Rämningstorp), och bildade 1946 en stiftelse för skogsvetenskaplig forskning. Syftet var att utveckla den stora skogsfastigheten till ett skogslaboratorium och forskningsinstitut, samtidigt som den skulle skötas på ett mönstergillt sätt. Gården utvecklas och förvaltas sedan många år av Skogssällskapet i enlighet med stiftelsens stadgar. På fastigheten finns bl a ett flertal arboretum dvs samlingar av många olika trädslag.

Ytterligare information:

- Miljö- och byggnadskontoret
- Skogsstyrelsen <http://www.svo.se/>
- Ahlberg, Kardell: Remningstorp, från herresäte t. skogslaboratorium (1997)
- Strategi för formellt skydd av skog i Västra Götalands län. Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen 2006.

SKOG 8.2

Skala 1:150.000

Skog

- "God" skogsmark dvs bonitet större än genomsnittet
- Övrig skogsmark

8.2

GPF/GMF MAJ 2004

8.3 ÖVERGÖDNING

Övergödning (eutrofiering)

Näringsämnen (främst kväve och fosfor) från avloppsutsläpp och åkermark ger ökad tillväxt av alger och annan växtlighet i sjöar, vattendrag och kustvatten. Vid nedbrytning av växtligheten i vattnet åtgår syre, och resultatet kan i extrema fall bli dåligt sikt djup, fiskdöd och syrefria bottenar. Kväveförorening av grundvattnet kan göra att även skogsmark tillförs mer kväve än vad som är önskvärt.

Miljömålet ”ingen övergödning” är ett av dem som har mest relevans i kommunen.

Se även GPF/GMF 11.12 ”Ekologiskt känsliga områden”.

En historisk bakgrund

Utsläpp av avloppsvatten har skett så länge människan varit bofast. Det är dock först i samband med uppkomsten av städer och industrier som olägenheterna blivit mer påtagliga. I Sverige accelererade problemen i början av 1900-talet i och med att man införde vatten- och avloppssystem som skickade ut stora mängder koncentrerat avloppsvatten i vattendragen.

Sjöarnas igenväxning är delvis en naturlig process sedan istiden. Den eutrofiering som under senare år orsakats av människan har emellertid drastiskt påskyndat processen. Även läckaget från åkermarken har ökat de senaste århundradena i och med att odlingen blivit alltmer specialiserad. Det finns dock inget enkelt samband mellan gödsling och näringsläckage. Exempelvis har fosforhalterna i det vatten som lämnar

GPF/GMF MAJ 2006

åkrarna inte minskat trots att fosforgödslingen reducerats betydligt sedan 1970-talet.

Skara som typexempel

De flesta större städer ligger vid kuster eller större vattendrag, med goda möjligheter att späda ut och ”bli av med” avloppsvattnet.

Skara har små sådana möjligheter. Troligen var staden redan under medeltiden ganska smutsig. På 1870-talet hade stadens flesta brunnar otjänligt vatten, och efter många års utredande fick invånarna år 1899 tillgång till ett kommunalt vattenledningsnät. Staden blev renare, men redan efter ett par år kom klagomål på lukt och orenlighet i Dofsan vilket tvingade fram stadens första avloppsreningsverk.

Avloppsreningsverk och enskilda avlopp

Avancerade avloppsreningsverk har medfört att utsläppen av näringsämnen från tätorterna minskat betydligt. I Skara finns ett mycket väl fungerande avloppsreningsverk, men den stora mängden renat avloppsvatten som tillförs den lilla ån gör att vattnet i Dofsan ändå har extremt höga halter av kväve och fosfor.

På landsbygden finns fortfarande många enskilda avloppsanläggningar med dålig eller obefintlig rening. Genomförda inventeringar i kommunen visar att uppskattningsvis hälften av

anläggningarna behöver förbättras för att klara dagens krav.

Läckage från åkermark

Tillförseln av näringsämnen från åkermarken har länge varit betydande. Den stora skillnaden nu, jämfört med för 150 år sedan, är att landskapet genom dikningar blivit betydligt fattigare på våtmarker av skilda slag. I modern jordbruksdrift med effektiv täckdikning och borttagna jordbrukshinder rinner överskottsvattnet snabbt vidare.

Miljöövervakning och provpunkter

Uppföljning sker genom Lidan-Nossans vattenvårdsförbunds verksamhet. I Skara kommun finns fyra fasta provpunkter där prov tas sex gånger per år, se kartan. Dessutom sker med några års mellanrum specialstudier av bottenfauna mm.

Generellt kan sägas att utvecklingen går åt rätt håll, men alltför långsamt för att motsvara uppsatta vattenkvalitetsmål.

Ytterligare information:

- Miljö- och byggnadskontoret
- Lidan-Nossans vattenvårdsförbunds rapporter

ÖVERGÖDNING 8:3

8.4 FÖRSURNING

pH-värde och försurning

pH-värdet är ett mått på hur sur eller basisk (alkalisk) en lösning är. Det anger koncentrationen av vätejoner i lösningen, vilket har avgörande betydelse för vilka kemiska reaktioner som kommer att ske.

pH-värdet kan variera från 1 till 14. När det ligger under 7 finns ett överskott av vätejoner vilket betyder att en lösning kallas sur. Vid pH-värden över 7 råder underskott, och då är lösningen basisk. När värdet är exakt 7 finns varken över- eller underskott på vätejoner.

Försurning innebär att vätejoner tillförs ett system, t ex en sjö, snabbare än de bortförs eller binds. Därmed ökar koncentrationen av vätejoner och pH-värdet sjunker.

Källor till försurning

Eldning av kol, olja och andra fossila bränslen ger utsläpp av svavelföreningar som försurat mark och vatten i stora delar av Sverige. Sedan några år minskar det sura nedfallet, men enligt Naturvårdsverket är tusentals sjöar fortfarande så försurade att de behöver tillföras kalk för att känsliga arter ska kunna överleva.

I landets södra delar är nederbörden surare än i norr. Sydsverige ligger förhållandevis nära folk- och industritäta områden på kontinenten där utsläppen av försurande luftföroreningar fortfarande är stora. Men även i Norrlands kustland är nederbörden relativt sur. Den minst sura och förorenade nederbörden faller i fjälltrakterna.

Sverige är känsligt för försurning

Det sura nedfallet kan neutraliseras då det når marken. När markens mineraler vittrar, dvs sönderdelas kemiskt, kan syran oskadliggöras. Ju snabbare vittringen är, desto mer surt nedfall tål marken utan att själv bli försurad.

Kalkrika jordar är särskilt lättvittrade. De finns på Öland och Gotland, samt i delar av Skåne, Östergötland, Västergötland, Uppland och Jämtland.

På många håll i övriga Europa är jord- och bergarterna förhållandevis lättvittrade, vilket ger bra skydd mot försurning. Men i de flesta delar av vårt land består jordarna av svårvittrade urbergsmaterial vilket betyder att den kritiska syrabelastningen (den maximala syratillförsel som marken förmår neutralisera) är låg. Sverige är alltså betydligt känsligare för surt nedfall än de flesta andra länder.

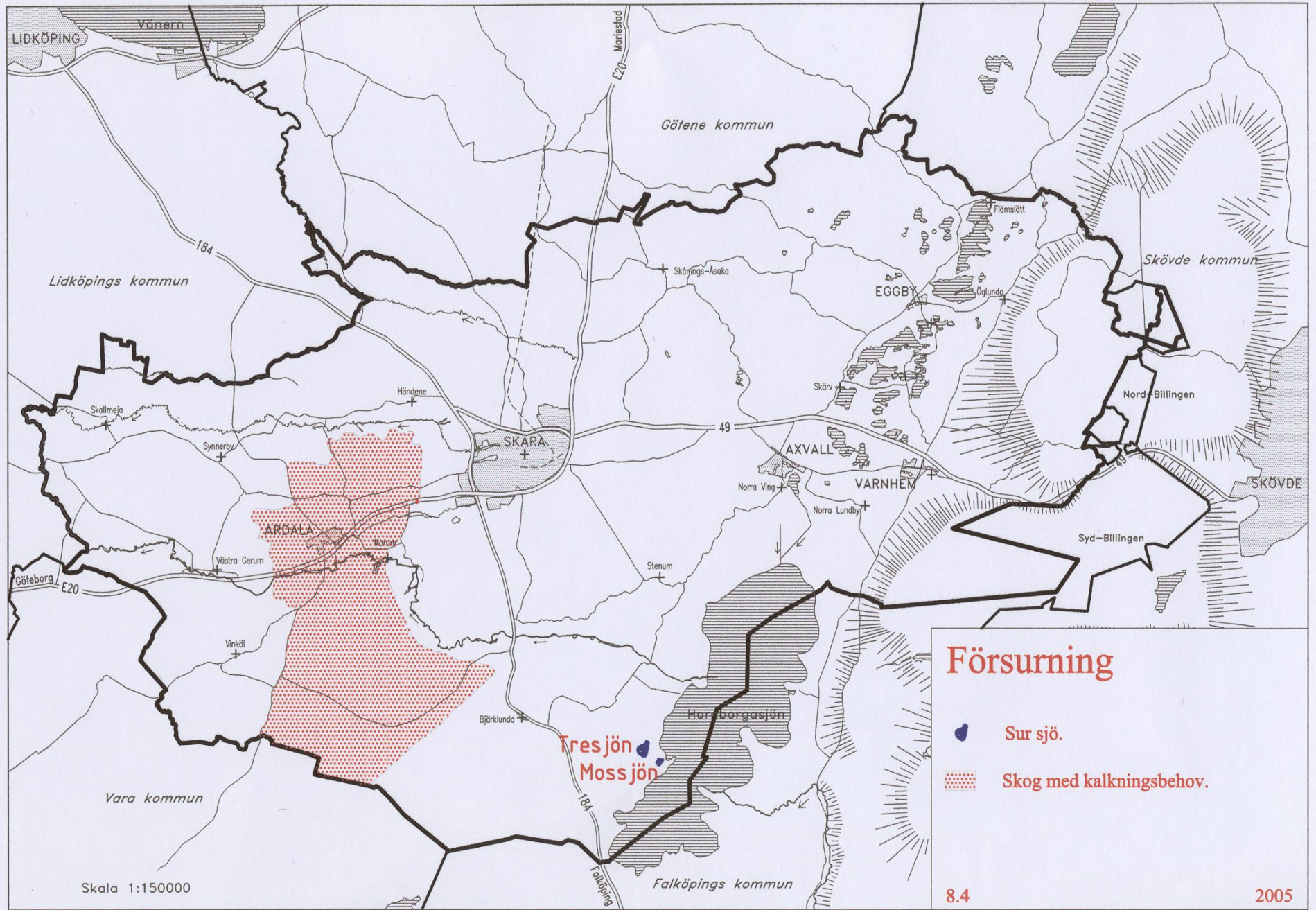
Situationen i Skara kommun

Kartan visar två ”naturligt” försurade sjöar i Skara kommun, Mossjön och Tresjön, samt ett skogsområde som bedömts vara i behov av kalkning. Läs mer i GPF/GMF 11.12 ”Ekologiskt känsliga områden”.

Ytterligare information:

- Miljö- och byggnadskontoret
- Naturvårdsverket
www.naturvardsverket.se
- <http://www.svenskamiljonatet.se>

FÖRSURNING 8.4

8.4 FÖRSURNING
